

čkoga govornog područja, uz posebnu pohvalu prevoditelju na znalačkom prijevodu *Sociologije religije* na hrvatski jezik, pohvaliti treba i izdavača. Ponajviše zbog njegova istančanog osjećaja za uočavanje specifičnih odnosa moći u religijskom području i složenih previranja u njemačkom društvu, koje su predočene i hrvatskoj javnosti. *Sociologiju religije* vrijedi predstaviti, ne samo u znanstvenim i stručnim krugovima, nego i širem društvenom krugu čitalaca, koje zanima društvena funkcija religije i njezina dinamika na europskom području. Vrijednost knjige je i u autorovu fleksibilnom pristupu osjetljivim temama, kao i otvorenoj mogućnosti da se na primjeru iskustva njemačkog društva razmatranjem problema dođe do rješenja. Spomenimo i ovo: prezime autora u prijevodu znači 'bijeli luk'. U narodnoj je medicini bijeli luk veliki zaštitnik zdravlja, koji se koristi zbog prevencije i njegova utjecaja na povećanje imunoloških potencijala organizma. Uglavnom, njegova ljekovitost nije kompatibilna s mirisom. Kao što razmatranje sociologije religije nema veze sa svježim mirisom boja i lakova same knjige.

Vesna Ivanović

David Held, Mathias Koenig-Archibugi (ur.)

TAMING GLOBALIZATION: FRONTIERS OF GOVERNANCE

Polity Press, Cambridge, 2003, 196 str.

Taming Globalization je zbirka tekstova koja nastoji dati prikaz mogućih odgovora na negativne posljedice (ekonomske) globalizacije. Knjiga je nastala iz *Miliband* predavanja održanih na *London School of Economics and Political Science* između siječnja i lipnja 2002. godine. Predavanja su bila po-

svećena ključnom pitanju suvremenog svijeta – odnosu između procesa ekonomske globalizacije i razvoja čovječanstva, socijalne pravde i demokratske odgovornosti. Ovaj se odnos s različitih aspekata analizira u radovima autora s nakanom kreiranja smjernica za reformiranje sustava globalnog upravljanja (*Global Governance*). Iako imaju različita polazišta u analizi, svi su autori u knjizi inspirirani idejom globalnog upravljanja i univerzalnih vrijednosti, poput socijalne pravde i demokratske odgovornosti, te vjeruju kako su međunarodne organizacije nužan akter u promoviranju univerzalnih vrijednosti u globalnom sustavu. S obzirom na to da se, prema strategiji odgovora na globalizaciju, ubrajaju u *internacionaliste*, prema njihovu je mišljenju najbolji način reduciranja negativnih aspekata globalizacije formiranje političkog okvira na globalnoj razini, tj. stvaranje globalne vlade i kozmopolitske demokracije, te globalnih regulacija i regulativnih mjera koje će funkcionirati na istoj razini kao ekonomske interakcije. Značajan su doprinos zbirke i autora tekstova konkretni prijedlozi i strategije uređenja globalne politike utemeljene na univerzalnim normama koje bi mogle pratiti ili, kako se aludira nazivom knjige, "ukrotiti" ekonomsku globalizaciju i njezine negativne posljedice.

Osim uvoda, koji je napisao jedan od urednika knjige Mathias Koenig-Archibugi (London School of Economics), knjiga sadržava šest tekstova u kojima svoje viđenje ekonomskih, političkih i etičkih posljedica globalizacije daju i neki od vodeći svjetskih teoretičara globalizacije: Robert Hunter Wade (*London School of Economics*), Joseph Stiglitz (*Columbia University*), Robert Goodin (*Research School of Social Sciences, Australian National University*), John Gerard Ruggie (*Harvard University*), Robert Keohane (*Duke University*) i David Held (*London School of Economics*).

Koenig-Archibugi u uvodnom dijelu "Globalization and the Challenge to Governance" ("Globalizacija i izazov upravljanju") objašnjava kako je cilj knjige istražiti načine na koje se mogu identificirati pozitivne strane globalizacije te "zauzdati" ili "ukrotiti" njezine negativne posljedice. Opće je vjero-

vanje autora u knjizi kako je globalizaciju moguće vidjeti kao pozitivnu snagu, ali se njezini pozitivni potencijali mogu ostvariti tek kad, s jedne strane, političko djelovanje uravnoteži sile tržišta, a s druge, osigura socijalnu sigurnost i pravdu. S obzirom na negativne strane globalizacije i postojeći strah od potencijalnih posljedica globalizacije, Koenig-Archibugi smatra da samo dva straha imaju težinu i treba ih uvažiti, a to su strah od urušavanja demokracije i strah od produbljivanja nejednakosti i nepravde (str. 3).

Očuvanje demokracije i demokratske države dolazi u pitanje od sedamdesetih godina 20. stoljeća, nakon "zlatnog doba" države blagostanja i vjerovanja u stabilnost i snagu države kao takve. Jačanjem globalizacije sve je prisutnije shvaćanje da je demokratska država sve manje sposobna kontrolirati kretanja kapitala, pa tako imati kontrolu nad ekonomskom sferom, što je jedno od ključnih određenja demokracije. Osim toga, Koenig-Archibugi napominje kako je teško odgovoriti utječe li, i koliko, globalizacija na nejednakost na globalnoj razini. Nameće se pitanje je li siromaštvo rezultat globalizacije ili marginalizacije tj., jesu li siromašne zemlje takve zato što su uključene u globalne ekonomske tokove ili zato što nisu dovoljno uključene.

U prvom tekstu "The Disturbing Rise in Poverty and Inequality: Is It All A 'Big Lie'?" ("Uznemirujući porast siromaštva i nejednakosti: Je li to sve 'velika laž?") Wade kritizira (neo)liberalnu postavku da se siromaštvo i nejednakost u svijetu smanjila u zadnjih nekoliko desetljeća i da je to rezultat ekonomske integracije među državama (globalizacije). U svom radu, uz pomoć empirijskih i strukturalnih uvida, Wade nastoji objasniti kako je ova neoliberalna postavka pogrešna. U okršaju s metodologijom Svjetske banke (kao glavnim izvorom podataka o siromaštvu) Wade nastoji pokazati kako ove procjene nisu potpuno pouzdane i da nude neprecizne trendove. Njegov je zaključak da su siromaštvo i nejednakost u svijetu zapravo puno veće od onih što ih pokazuju podaci Svjetske banke. Suprotstavlja se neoliberalnom shvaćanju da je globalizacija najmoćniji mehanizam u smanjenju siromaštva i nejed-

nakosti u svijetu. Polazeći od suprotnih pretpostavki, pokušava pronaći razloge zašto siromaštvo i nejednakost ne opadaju. Analizirajući djelovanje multinacionalnih kompanija dolazi do zaključka da se one regionaliziraju (Sjeverna Amerika, Europska Unija, Istočna Azija), a ne globaliziraju, tj. postoji tendencija da se visoko profitne djelatnosti grupiraju u određenom području, a time se ne smanjuje nejednakost između područja visokog dohotka i područja niskog dohotka, nego upravo suprotno.

Joseph Stiglitz u drugom tekstu naslovljenom "Globalization and Development" ("Globalizacija i razvoj") kritizira djelovanje globalnih igrača, osobito IMF-a, Svjetske banke i WTO-a u zahtjevima i pritiscima koje vrše na zemlje u razvoju. Kako ističe Stiglitz, "mnoge doktrine koje je IMF proturao naprosto su pogrešne i kontraproduktivne" (str.52); primjerice tvrdnja da država mora liberalizirati tržište kapitala da bi privukla strane investicije.

Kao pozitivne strane globalizacije ističe razvoj globalnog civilnog društva koje, s druge strane, može vršiti snažan pritisak na odluke Svjetske banke i IMF-a. Najveći problem koji Stiglitz uočava jest nemogućnost država u većem dijelu svijeta da same kontroliraju proces globalizacije, nego su im uvjeti diktirani izvana. Rezultat toga je veće siromaštvo, više nesigurnosti, osjećaj nesudjelovanja, oslabljena demokracija, oslabljeni mehanizmi socijalne države, a često i povećano nasilje. Stiglitz nastoji svoje prigovore usmjeriti ne na globalizaciju, za koju smatra da ima golemi potencijal za promoviranje ekonomskog razvoja, nego na način kojim se globalizacija "usmjerava" i "vodi", a to najčešće nije u korist interesa zemalja u razvoju i, osobito, siromašnih u tim zemljama. Stiglitz uočava nedostatak političkih struktura na globalnoj razini koje bi upravljale na demokratski način, a čije je uspostavljanje nužno za upravljanje kolektivnim akcijama s ciljem razvoja. Navodeći niz primjera, Stiglitz ilustrira kako globalna politika bez demokratskih struktura djeluje prema financijskim interesima korporacija i razvijenih zemalja, a ne prema interesu zemalja u razvoju i globalnog gospodarstva u cjelini. Najzad, Sti-

glitz izlaže program reforme globalne politike koji iznosi u sedam točaka: promjena načina donošenja odluka i upravljanja na globalnoj razini, promjena načina glasovanja u IMF-u i Svjetskoj banci, otvorenost i sloboda pristupa informacijama, reduciranje upletanja IMF-a u pitanja tranzicije i razvoja, proširenje nadzora na pitanja poput zaposlenja i radnih uvjeta, te konačno naglašava potrebu jačanja demokracije, a ne njezina potkopavanja i pronalaženja načina za financiranje globalnih javnih dobara.

“Globalizing Justice” (“Globaliziranje pravde”) naslov je teksta autora Roberta Goodina u kojem on s aspekta etike i moralnih vrijednosti analizira u kojem je smislu globalizacija dobra ili loša i kako se mijenjaju uvjeti postizanja socijalne pravde. Polazeći od univerzalnih moralnih vrijednosti i načela, Goodin napominje kako bi globalizacija kao univerzalni socioekonomski poredak (sa svojim univerzalističkim tendencijama) bila pozitivna samo ako prati univerzalnu moralnost. Prema njegovom shvaćanju, zdravorazumska moralnost ima tendenciju obvezivanja na dobra djela prema osobama s kojima imamo “posebne odnose” i tek rezidualnu odgovornost prema udaljenim strancima. S tim u vezi, ljudi koji ne dobivaju pomoć od onih koji su za njihovo blagostanje najviše odgovorni, imaju pravo na pomoć od svjetske moralne zajednice. To se osobito odnosi na izbjeglice, ali i na siromašne zemlje koje se nisu sposobne brinuti za svoje stanovništvo bez vanjske pomoći. U tome Goodin vidi uporište za koordiniranu međunarodnu pomoć. Globalizacija donosi zabrinutost jer uskraćuje stare, dobro poznate načine ostvarivanja socijalne pravde. Goodin kritizira politiku tzv. *odijeljenih kozmopolita* čija je strategija usmjerena na ostvarivanje pravde “u svojoj državi”, a globalnu pravdu ostavljaju da se brine sama o sebi. Međutim, s rastom globalizacije ovakva strategija više nije moguća. Ipak, ističe Goodin, globalnu je socijalnu pravdu moguće ostvariti, te daje prijedloge mehanizama za postizanje pravde na globalnoj razini: multilateralne sporazume između država, rast transnacionalnoga civilnog društva i mreža, te sustav globalnog oporezivanja financijskih transakcija kao

etički poželjan i politički izvediv mehanizam za globalizaciju pravde.

U četvrtom tekstu pod naslovom “Taking Embedded Liberalism Global: the Corporate Connection” (“Stvaranje ugrađenog liberalizma na globalnoj razini: korporativna povezanost”) John Gerard Ruggie analizira primjenu koncepta tzv. *ugrađenog liberalizma* u doba globalizacije. Tim je konceptom, koji je sam uveo osamdesetih godina, Ruggie pokušao objasniti kako su visoko razvijene kapitalističke zemlje uspjele uskladiti učinke tržišta s vrijednostima socijalne zajednice. Nakon Drugoga svjetskog rata zapadne države uspjele su kombinirati prednosti otvorenog tržišta s razvojem institucionalnih mehanizama sposobnih za ublažavanje socijalnih problema koje takvo tržište stvara. Tako je učinjen kompromis, tj. ekonomska liberalizacija je “ugrađena” u socijalnu zajednicu na nacionalnoj razini. Pitanje koje si postavlja jest kako stvoriti novi kompromis između sila tržišta i socijalnih vrijednosti društva, ali na globalnoj razini. U tome Ruggie vidi značajnu ulogu i doprinos međudnosa civilnog društva, biznisa i javnog sektora u promoviranju korporativne društvene odgovornosti kao jednog oblika odgovora na izazove globalizacije. Jedan od bitnih rezultata ove globalne javne sfere je i sve veći broj kompanija koje su razvile tzv. kodekse ponašanja pod pritiskom ili u suradnji s organizacijama civilnog društva. Iako se jasno može prepoznati jačanje globalne javne sfere, ona ne može, smatra Ruggie, zamijeniti učinkovitost države, ali svakako može pomoći u uspostavljanju “ugrađenog liberalizma” na globalnoj razini.

Robert O. Keohane u petom članku naslovljenom “Global Governance and Democratic Accountability” (“Globalno upravljanje i demokratska odgovornost”) zagovara jačanje multinacionalnih organizacija kako bi upravljali globalizacijom prema društveno poželjnim ciljevima. Keohane je prilično skeptičan prema ideji univerzalnoga globalnog društva jer uočava nedostatak univerzalno prihvaćenih vrijednosti, pravila i institucija. Prema njegovu mišljenju, postojanje antiliberalnih i fundamentalističkih vjerovanja u određenim dijelovima svijeta stvara globalni su-

---

OSVRTI I PRIKAZI

---

stav sklon nasilju i sukobima. Slaže se s aktivistima antiglobalizacijskih pokreta da postoje bitni nedostaci odgovornosti u globalnom upravljanju, ali smatra da se antiglobalizacijski pokreti i njihove kampanje fokusiraju na pogrešne ciljeve – na multilateralne organizacije. Po njemu, one su mnogo otvorenije i odgovornije od drugih aktera na globalnoj sceni, koji izbjegavaju tzv. *vanjsku odgovornost* – multinacionalnih korporacija, transdržavnih mreža, religijskih organizacija i pokreta, terorističkih mreža i, posebice, moćnih država. Smatra da moćne države trebaju povećati svoju odgovornost, ne samo prema vlastitom stanovništvu, nego i prema vani, jer je brojno stanovništvo na globalnoj razini ugroženo njihovim odlukama. Na kraju, Keohane upozorava da slabljenje multilateralnih organizacija neće zaustaviti globalizaciju, nego samo omogućiti najmoćnijim igračima da rade po vlastitoj volji i s još manje odgovornosti.

U zadnjem članku "From Executive to Cosmopolitan Multilateralism" ("Od izvršnog do kozmopolitskog multilateralizma") David Held naglašava kako nacionalne države formirane prema westphalskom poretku nisu više jedine instancije političkog autoriteta. Sve je veći broj javnih i privatnih agencija na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini koje normama i pravilima reguliraju različita područja ljudskog djelovanja. Ove agencije čine višeslojni sustav globalnog upravljanja koji ima veći kapacitet za ostvarenje eko-

nomske, vojne, političke i ekološke neovisnosti nego same države i državne politike. Iako države sve više shvaćaju kako su nužni suradnja i zajednički naponi, kod njih još prevladava tzv. *izvršni multilateralizam* koji je, prema Heldovu mišljenju, neadekvatan i treba ga zamijeniti tzv. *kozmpolitskim multilateralizmom*. Kozmopolitska se moralnost temelji na načelima jednake vrijednosti svake osobe, uzajamnog priznavanja i nepristranog pristupa. Iako su ova načela inkorporirana u važne međunarodne pravne akte, još uvijek nisu potpuno institucionalizirana. Kako bi se ostvario kozmopolitski multilateralizam, potreban je razvoj kozmopolitske politike, gdje je autoritet lociran na više razina (difuzan). S tim u vezi, Held predlaže niz institucionalnih reformi koje uključuju osnivanje regionalnih i globalnih saveza, restrukturiranje korisnih međunarodnih organizacija, primjenu referendumu za ključna globalna pitanja, te stvaranje kozmopolitskih pravnih uredbi.

Zbirka *Timing Globalization* korisno je štivo za razumijevanje učinaka ekonomske globalizacije pod okriljem neoliberalne ideologije, posebice učinaka na političku i socijalnu dimenziju društva. Napose treba pohvaliti pragmatični pristup autora koji određuje konkretne strategije formiranja i jačanja društveno-političkih struktura na globalnoj razini koje bi bile sposobne preuzeti funkcije socijalne države.

Davorka Vidović